

Конвенция за правата на хората с увреждания

Distr.: General
9 November 2018

Original: English

[enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnbHatvuFkZ%2bt93Y3D](#)

[%2baa2pjFYzWLBu0vA](#)

[%2bBr7QovZhbuyqzjDN0plweYI46WXrJJwcWaiM0nmhGY0g4w](#)

[q%2ftSjz8ueuHGj5bB5GnYIS7%2ftTX](#)

Комитет по правата на хората с увреждания

Общ коментар No. 7 (2018) относно участието на хората с увреждания, включително и на децата с увреждания, чрез техните представителни организации в изпълнението и наблюдението на Конвенцията*

I. Въведение

1. Хората с увреждания бяха активно въвлечени и изиграха съществена роля в хода на преговорите, за напредъка при разработването на Конвенцията за правата на хората с увреждания и за нейното приемане. Тясното сътрудничество и консултиране, както и активното включване на хората с увреждания чрез организациите на хора с увреждания и техните партньори имаше положителен ефект върху качеството на Конвенцията и нейната адекватност за тези хора. Това изведе на преден план силата, влиянието и потенциала на хората с увреждания, които доведоха до създаването на един революционен правозащитен акт и до установяването на правозащитен модел на уврежданията. Ефективното и съдържателно участие на хората с увреждания, чрез техните представителни организации, е в сърцевината на Конвенцията.

2. Активното и информирано участие на всеки отделен човек във вземането на решения, които засягат него самия и човешките му права, е в пълно съответствие с подхода към процесите на вземане на публични решения, основан на човешките права¹, с което се гарантира добро управление и обществена отчетност на публичните власти.²

3. Принципът на участие в публичния живот е въведен по категоричен начин в чл. 21 от Всеобщата декларация за правата на човека и препотвърден в чл. 25 от Международния пакт за гражданските и политически права. Участието, като принцип и основно човешко право, е признато и в редица други международни правни актове, като например в чл. 5 (с) от Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, чл. 7 от Конвенцията за премахване на всички фор-

* Приет от Комитета по време на неговата 20-та сесия (27 август – 21 септември 2018 г.).

¹ Кабинет на Върховния комисар по човешки права към ООН, Принципи и указания за прилагане на подхода, основан на човешките права, към изработване на стратегии за борба с бедността, параграф 64.

² Кабинет на Върховния комисар по човешки права към ООН, Принципи и указания за прилагане на подхода, основан на човешките права, към изработване на стратегии за борба с бедността, параграф 64.

ми на дискриминация на жените, членове 12 и 23 (1) от Конвенцията за правата на детето. Конвенцията за правата на хората с увреждания определя участието като задължение от общ характер, но също така и като междусекторен въпрос. На практика, тя вменява на държавите-членки задължение да се консултират и активно да включват хората с увреждания (чл. 4 (3)), както и да осигуряват тяхното участие в процеса на наблюдение (чл. 33 (3)) като част от по-широко понятие за участие в обществения живот.³

4. Често се пропускат консултациите с хора с увреждания при вземането на решения по въпроси, свързани или засягащи техния живот, като решенията продължават да се вземат от тяхно име. Консултациите с хора с увреждания бяха признати за важни през последните няколко десетилетия, благодарение на появата на движения на хора с увреждания, изискващи признаване на техните човешки права и ролята им за определяне на тези права. Мотото „нищо за нас без нас“ произтича от философията и историята на движението за права на хората с увреждания, което отстоява принципа на съдържателното и пълноценно участие.

5. Хората с увреждания все още се натъкват на сериозни бариери от различен характер: традиционни нагласи, физически, правни, икономически, социални и комуникационни пречки пред тяхното участие в обществения живот. Преди влизането в сила на Конвенцията мнението на хората с увреждания биваше пренебрегвано, за да се приемат позициите на представители на трети страни, като например тези на организациите „за“ хора с увреждания.

6. Процесите на участие и въвличането на хора с увреждания – чрез техните представителни организации – в преговорите и изработването на Конвенцията се оказа отличен пример за принципа на пълноценно и ефективно участие, индивидуална автономия и свобода за вземане на индивидуални решения. В резултат на това международното право за правата на човека признава недвусмислено хората с увреждания като „субекти“ на всички човешки права и основни свободи.⁴

7. Въз основа на своите компетенции и правомощия, с настоящия общ коментар Комитетът има за цел да разясни задълженията на държавите-членки по членове 4 (3) и 33 (3) и по тяхното изпълнение. Комитетът отбелязва напредъка, постигнат от държавите-членки по прилагането на членове 4 (3) и 33 (3) през последното десетилетие, като предоставяне на финансова или друга помощ на организациите на хора с увреждания, включвайки хора с увреждания в механизми за независимо наблюдение, създадени в изпълнение на член 33, параграф 2 от Конвенцията, както и в процесите на независимо наблюдение. Освен това някои държави-членки са се консултирали с организации на хора с увреждания при изготвянето на техните първоначални и периодични доклади до Комитета в съответствие с членове 4 (3) и 35 (4).

8. Комитетът обаче продължава да установява съществено разминаване между целите и духа на членове 4 (3) и 33 (3) и степента, в която те биват прилагани. Причината за това, наред с други фактори, е липсата на съдържателни консултации и пълноценно участие на хората с увреждания чрез техните представителни организации в разработването и прилагането на политики и програми.

9. Държавите-страни по Конвенцията, трябва да признаят официално положителното въздействие на хората с увреждания – чрез техните представителни организации – върху процесите на вземане на решения и необходимостта от включването им и осигуряването на тяхно участие в такива процеси, особено поради техния жив опит и знания за правата, които трябва да бъдат приложени. Държавите-страни по конвенцията, трябва да отчитат и прилагат общите принципи на Конвенцията при реализацията на всички мерки, предприемани за нейното изпълнение и наблюдение, както и при изпълнението на Програмата за устойчиво развитие 2030 заедно с нейните цели.

³ Пак там, параграф 14.

⁴ Пак там, параграфи 16–17.

II. Нормативно съдържание на членове 4 (3) и 33 (3)

A. Дефиниция на понятието „представителни организации“

10. Ангажирането и участието на хора с увреждания чрез техни „представителни организации“ или чрез организации на хора с увреждания е залегнало като принцип както в чл. 4 (3), така и в чл. 33 (3). Правилното прилагане на този принцип изисква от държавите-страни по Конвенцията и от съответните заинтересовани страни да определят обхвата на тези организации и да признаят наличието на различни видове организации на хората с увреждания, каквито често съществуват.

11. Комитетът счита, че организациите на хора с увреждания трябва да се коренят, да се ангажират и да следват неотклонно принципите и правата, регламентирани в Конвенцията. Те могат да бъдат само и единствено организации ръководени и управлявани от хора с увреждания. Самите хора с увреждания трябва да представляват отчетливо мнозинство от членовете им.⁵ Организациите на жени с увреждания, на деца с увреждания и лица, живеещи с ХИВ / СПИН, са организации на хора с увреждания съгласно Конвенцията. Организациите на хора с увреждания носят няколко основни характеристики, в това число:

(a) Те са създадени предимно с цел колективно действие, изразяване на позиции, насърчаване на участието, преследване и/или защита на правата на хората с увреждания и следва да бъдат общопризнати като такива;

(b) Те наемат, представляват се, възлагат или конкретно номинират/назначават хора с увреждания;

(c) В повечето случаи те не са обвързани с политически партии и са независими от държавни органи и институции, както и от неправителствени организации, в каквито могат да членуват;

(d) Те могат да представляват една или повече групи хора с увреждания, както се концентрират върху един или друг увреждане, или да са отворени за членство на всички хора с увреждания;

(e) Те представляват групи от хора с увреждания, отразявайки естественото многообразие на индивидите (например, по пол, раса, възраст или национален статут на мигрант или бежанец). Те могат да обхващат граждански групи, базирани на пресичащи се идентичности (например деца, жени или представители на коренното население за определени територии) и да включват членове с различни увреждания;

(f) Те могат да бъдат местни, национални, регионални или международни по обхват;

(g) Те могат да функционират като отделни организации, коалиции или организации по различни увреждания, както и като организации-шапки на хора с увреждания, търсейки възможности за изразяване на съгласувани и координирани позиции на хората с увреждания при взаимодействието им, но не само, с публичните власти, международните организации и частни субекти.

12. Сред различните типове организации на хора с увреждания, Комитетът идентифицира:

(a) Организации-обединения на хора с увреждания, които представляват коалиции от представителни организации на хора с увреждания. В идеалния случай е добре да има една или две организации-шапки на всяко ниво, където се вземат решения. Целта е да бъдат отворени, демократични и представителни за широк кръг от хора с увреждания, те би следвало да приемат за членове всички организации на хора с увреждания. Такива структури би трябвало да бъдат организирани, ръководени и контролирани от хора с увреждания. Те могат да се произнасят от името на своите организации-членове единствено по въпроси от общ интерес и след колективно решение. Тези организации обаче не могат да представляват отделни граждани с увреж-

⁵

CRPD/C/11/2, Анекс II, параграф 3.

дания, защото най-често не познават личната история на човека. Организацията на хора с увреждания, които представляват определени общности, са по-подходящи да играят подобна роля. Независимо от казаното по-горе, хората с увреждания трябва да имат възможността да изберат сами организацията, която да ги представлява. Съществуването на обединения от организации в рамките на държавите-страни по Конвенцията не трябва, при никакви обстоятелства, да ограничава участието на отделни хора с увреждания или на организации на хора с увреждания в процеси на консултиране или в други форми на изразяване на интересите на хора с увреждания;

(b) Организации на хора с различни увреждания, които представляват всички или някои от широката гама дефицити и увреждания. Най-често те се обединяват на местно и/или национално ниво, но може да ги има на регионално или глобално равнище;

(c) Организации за самозастъпничество, представляващи хора с увреждания в различни, често свободно и/или на местно ниво формирани мрежи и платформи. Те се застъпват за правата на хората с увреждания, и в частност на хората с интелектуални затруднения. Тяхното създаване, с подходяща, понякога мащабна подкрепа, за да може членовете им да изразяват мнението си, е от ключово значение за политическото участие и за участието в процесите на вземане на решения, мониторинг и изпълнение. Това е особено важно за хората, които са възпрепятствани да упражняват своята правоспособност, които са институционализирани и/или им е отказано правото на глас. В много страни организацията за самозастъпничество биват дискриминирани като им се отказва признаването на юридически статут поради закони и разпоредби, които отричат правоспособността на техните членове;

(d) Организации, в които са включени членове на семейството и/или роднини на хора с увреждания, които са от основно значение за улесняване, насърчаване и осигуряване на интересите и подпомагане на автономността и активното участие на техните роднини с интелектуални затруднения, дименсия и/или деца с увреждания, когато тези хората с увреждания искат да бъдат подкрепяни от семействата си като обединени мрежи или организации. В такива случаи тези организации трябва да бъдат включени в процесите на консултиране, вземане на решения и мониторинг. Ролята на родителите, роднините и полагащите грижи в такива организации трябва да бъде да подпомагат и овластяват хората с увреждания да имат право на глас и да поемат пълен контрол над собствения си живот. Такива организации трябва активно да работят за насърчаване и използване на процеси за подкрепено вземане на решения, за да гарантират и зачитат правото на хората с увреждания да бъдат консултирани и да изразяват собствените си виждания;

(e) Организации на жени и момичета с увреждания, които представляват жените и момичетата с увреждания като специфична социална група. Разнообразието от жени и момичета с увреждания трябва да включва всички видове увреждания. Осигуряването на участие на жени и момичета с увреждания е задължително при консултации, насочени към специфични проблеми, които засягат изключително или несъразмерно жените и момичетата с увреждания, и въпроси, свързани с жените и момичетата като цяло, като например политиките за равенство между половете;

(f) Организации и инициативи на деца и младежи с увреждания, които са от основно значение за участието на децата в обществения живот и в живота на общностите, както и за правото им да бъдат изслушвани, за свободата им на изразяване и сдружаване. Възрастните имат съществена и подкрепяща роля за насърчаване на среда, която дава възможност на децата и младите хора с увреждания да се организират и действат, формално или неформално, в рамките на собствените си структури и инициативи, включително чрез сътрудничество с възрастни или с други деца и младежи.

В. Разграничаване на организациите на хора с увреждания от останалите организации на гражданското общество

13. Организациите на хората с увреждания трябва да се разграничават от организациите „за“ хора с увреждания, които предоставят услуги и/или се застъпват от името на хора с увреждания, което на практика може да доведе до конфликт на интереси, при който тези организации да поставят своята цел като частни субекти над правата на хората с увреждания. Държавите-страни по Конвенцията трябва да отдават особено значение на възгледите на хората с увреждания, изразявани чрез техните представителни организации, да подкрепят дейността и правомощията на такива организации и да гарантират, че техните възгледи и позиции са приоритетно отчетени в процесите на вземане на решения.⁶

14. Трябва също да се прави разлика между организации на хора с увреждания и организации на гражданското общество. Терминът „организация на гражданското общество“ включва различни видове организации, включително изследователски организации/институти, организации на доставчици на услуги и на други частни заинтересовани страни. Организациите на хора с увреждания са специфичен тип организации на гражданското общество. Те могат да бъдат част от обединение на организации на гражданското общество и/или от коалиции, които не е задължително да се застъпват специално за правата на хората с увреждания, но могат да подкрепят включването на техните права в общите политики по правата на човека. В съответствие с член 33, параграф 3, всички организации на гражданското общество, включително организациите на хората с увреждания, трябва да играят роля в наблюдението на Конвенцията. Държавите-страни по Конвенцията трябва да дадат приоритет на възгледите на организациите на хора с увреждания при разглеждане на въпроси, свързани с уврежданията, и да разработят механизми, които да изискват от организациите на гражданското общество и други заинтересовани страни да се консултират и да включват организации на хора с увреждания в работата си, свързана с човешките права, залегнали в Конвенцията и други теми, като недискриминация, мир и екологични права.

С. Обхват на член 4 (3)

15. За да изпълнят задълженията си по член 4, параграф 3, държавите-страни по Конвенцията, следва да включат задължението за съдържателни консултации и активно включване на хората с увреждания чрез техните представителни организации в правната и регулаторна рамка, както и в публичните процедури на всички нива и във всички сектори на правителството. Държавите-страни по Конвенцията също трябва да разгледат консултациите и участието на хора с увреждания като задължителна стъпка преди одобряването на закони, подзаконови актове и политики, независимо дали са от общ характер или специфични за хората с увреждания. Следователно консултациите трябва да започнат в ранните етапи и да предоставят информация за крайния продукт във всички процеси на вземане на решения. Консултациите трябва да включват организации, представляващи голямото разнообразие от хора с увреждания, на местно, национално, регионално и международно ниво.

16. Всички хора с увреждания, без никакви форми на изключване въз основа на вид увреждане, като например изключване на хората с психосоциални или интелектуални увреждания, могат ефективно и пълноценно да участват в общността и в политическия процес без дискриминация и съвършено равнопоставено с останалите.⁷ Правото на участие в консултации с хората с увреждания чрез техните представителни организации следва да бъде признато за всички хора с увреждания в условията на равнопоставеност, независимо от тяхната сексуална ориентация и пола идентичност, например. Държавите-страни по Конвенцията трябва да приемат всеобхватна рамка за забрана на дискриминацията, за да гарантират правата и основните свободи на всички хора с увреждания, и да отменят всички закони, които криминализират хора с увреждания и техни организации по пол, сексуална ориентация или социален

⁶ A/HRC/31/62, пар. 38; и A/71/314, пар. 64.

⁷ A/HRC/19/36, параграфи 15–17.

статус на своите членове или отричат правото им на участие в обществения и политическия живот.

17. Законовото задължение на държавите-страни по Конвенцията да осигурят консултации с организациите на хора с увреждания включва достъп до публични пространства за вземане на решения, както и до други области на научните изследвания, универсалния дизайн, публично-частните партньорства, делегираната власт и гражданския контрол.⁸ Нещо повече, това задължение обхваща глобалните и/или регионалните организации на хората с увреждания.

1. Въпроси, свързани с хората с увреждания

18. Изразът “по въпроси, свързани с хората с увреждания”, както е използван в чл. 4 (3), следва да се прилага към целия спектър от правни, административни и други мерки, които може – пряко или косвено – да имат отражение върху правата на хората с увреждания. Широкото тълкуване на въпросите, свързани с хората с увреждания, позволява на държавите-страни по Конвенцията да включат уврежданията в общия политически контекст, гарантирайки равнопоставеност на хората с увреждания с всички останали граждани. Така се гарантира и съобразяване на решенията за ново законодателство, административни и други мерки със знанието и житейския опит на хората с увреждания. Този подход се прилага в процеса на вземане на решения, които се отразяват върху живота на хората с увреждания, като например закони от общ характер, централния бюджет или специални закони за уврежданията.⁹

19. Консултациите по чл. 4 (3) предполагат недопускане за държавите-страни по Конвенцията да участват в каквито и да е действия или практики, които може да са в противоречие с Конвенцията и правата на хората с увреждания. В случаите на спор относно пряко или непряко въздействие на обсъжданите мерки, публичните власти на държавите-страни по Конвенцията трябва да докажат, че обсъжданият въпрос не би имал непропорционален ефект върху хората с увреждания и следователно не е необходимо консултиране с тях.

20. Примери за въпроси, пряко засягащи хората с увреждания, са деинституционализацията, социалното осигуряване и инвалидните пенсии, личната помощ, изискванията за достъпност и политиките за разумни улеснения по смисъла на Конвенцията. Мерките, косвено засягащи хората с увреждания, могат да се отнасят до конституцията, изборителните права, достъпа до правосъдие, назначаването на административни органи, които управляват специфичните политики за хората с увреждания или публичните политики в областта на образованието, здравеопазването, работата и заетостта.

2. “Пълноценно консултиране и активно включване”

21. Задължението за „пълноценно консултиране и активно включване“ на хората с увреждания чрез техните представителни организации произтича от международните правни норми за човешки права, които изискват признаване дееспособността на всеки човек да участва в процесите за вземане на решения при условие на лична автономност и самоопределение. Консултирането и активното включване в процесите за вземане на решения по въпроси, свързани с прилагане на Конвенцията, както и по други въпроси, следва да обхваща всички хора с увреждания, и когато се налага, следва да се въведе режим на подкрепено вземане на решение.

22. Държавите-страни по Конвенцията трябва систематично и открито да подхождат, да се консултират и да включват по същество и своевременно организации на хора с увреждания. Това изисква достъп до цялата необходима информация, включително електронните страници на всички публични органи, чрез достъпни цифрови формати и разумни улеснения, когато това се налага, като например осигуряване на жестов превод, лесни за разбиране и усвояване формати, обикновени текстове, Брайлова азбука и тактилна комуникация. Откритите консултации следва да осигуряват на хората с увреждания достъп до всички публични пространства за вземане на реше-

⁸ A/HRC/31/62, пар. 63; and A/HRC/34/58, пар. 63.

⁹ A/HRC/31/62, пар. 64.

ния, наравно с останалите, включително националните фондове и всички публични органи за вземане на решения, свързани с прилагането и наблюдението на Конвенцията.

23. Публичните власти следва да отдават дължимото внимание и приоритет на мненията и възгледите на организациите на хората с увреждания при разглеждане на въпроси, пряко свързани с хората с увреждания. Публичните органи, ръководещи процесите на вземане на решения, са длъжни да информират организациите на хората с увреждания за резултатите от тези процеси, включително и чрез изрично обяснение в разбираем формат на констатациите, съображенията и мотивите на решенията за това как техните мнения са били взети предвид и защо.

3. Включване на децата с увреждания

24. Член 4 (3) отчита също така значимостта на систематичното „включване на децата с увреждания“ в изработването и прилагането на закони и политики по въвеждане на Конвенцията в държавата-страна по нея, както и в други процеси за вземане на решения чрез организациите на децата с увреждания или чрез подкрепа на децата с увреждания. Тези организации имат ключова роля за улесняване, насърчаване и осигуряване на индивидуалната автономия и активното участие на деца с увреждания. Държавите-страни по Конвенцията трябва да създадат благоприятна среда за създаване и функциониране на представителни организации на деца с увреждания като част от тяхното задължение да гарантират правото на свободно сдружаване, включително и чрез предоставяне на подходящи ресурси за подкрепа.

25. Държавите-страни по Конвенцията трябва да приемат закони и регулации, да разработят програми, с които да гарантират, че всеки разбира и зачита волята и предпочитанията на децата и по всяко време отчита личните им възможности. Признаването и насърчаването на правото на индивидуална автономия е от първостепенно значение за всички хора с увреждания, включително и за децата, които трябва да бъдат зачитани като носители на права.¹⁰ Децата с увреждания са в най-добра позиция да изразяват своите собствени потребности и преживявания, които са необходими при разработването на подходящо законодателство и програми в съответствие с Конвенцията.

26. Държавите-страни по Конвенцията могат да организират семинари/срещи, на които децата с увреждания да бъдат канени да изразят своите мнения. Те също така биха могли да отправят открити покани към деца с увреждания да представят есета по конкретни теми, насърчавайки ги да споделят своя опит или житейските си очаквания. Есетата могат да бъдат обобщени като принос от самите деца и директно да бъдат включени в процесите на вземане на решения.

4. Пълноценно и ефективно участие

27. “Пълноценно и ефективно участие” (чл. 3 (с)) в обществото е формулировка, която се отнася до ангажиране на всички хора, в това число и на тези с увреждания, така че да се създаде чувство за принадлежност и причастност към обществото. Това включва насърчаване и получаване на подходяща подкрепа, включително подкрепа от връстници и подкрепа за участие в обществото, както и освобождаване от стигмата, придобиване на чувство за сигурност и уважение, когато се изразявате публично. Пълното и ефективно участие изисква държавите-страни да улесняват участието и да се консултират с хора с увреждания, представляващи целия спектър от дефицити.

28. Правото на участие е гражданско и политическо право, съчетано със задължение за незабавно изпълнение, не подлежащо на ограничения, в това число и по бюджетни съображения, което трябва да се прилага в процесите на вземане на решения, изпълнение и наблюдение, свързани с Конвенцията. Гарантирайки участието на организации на хора с увреждания на всеки от тези етапи, хората с увреждания ще могат по-добре да идентифицират и посочат мерки, които биха могли да улеснят или да възпрепятстват упражняването на правата им, което в крайна сметка дава по-добри

¹⁰

Член 7 (3) от Конвенцията. Вж. Комитет по правата на детето, Общ коментар 12 (2009) за правото на детето да бъде изслушвано, пар. 134.

резултати за такива процеси на вземане на решения. Пълното и ефективно участие трябва да се разбира като процес, а не като индивидуален еднократен акт.¹¹

29. Участието на хората с увреждания в прилагането и наблюдението на Конвенцията е възможно, когато те могат да упражняват своите права на свободно изразяване, мирно събиране и сдружаване, залегнали в членове 19, 21 и 22 от Международния пакт за граждански и политически права. Хората с увреждания и техните представителни организации, участващи в публични процеси за вземане на решения за прилагане и наблюдение на Конвенцията, трябва да бъдат признати в ролята си на защитници на правата на човека¹² и да бъдат защитени срещу сплашване, тормоз и репресии, особено когато изразяват несъгласие с официалната политика на държавата.

30. Правото на участие предполага също така и възникване на задължения, свързани с правото на справедлив процес и правото на изслушване. Държавите-страни по Конвенцията, които провеждат пълноценни консултации и активно включват организациите на хора с увреждания в публичните процеси на вземане на решения, зачитат и правото на хората с увреждания да участват на пълноценно и ефективно в обществения и политическия живот, включително и правото им да гласуват и да се явяват на избори (член 29 от Конвенцията).

31. Пълноценното и ефективно участие предполага включването на хора с увреждания в различни органи за вземане на решения, както на местно, регионално, национално и международно ниво, така и в национални институции по правата на човека, ad hoc комитети, съвети и регионални или общински организации. Държавите-страни по Конвенцията трябва да признаят в своето законодателство и практики, че всички хора с увреждания могат да бъдат номинирани или избрани за представителни органи: например осигуряване на номинирането на хора с увреждания в съветите по въпросите на хората с увреждания на общинско ниво или като конкретна служба за правата на хората с увреждания в състава на националните институции по правата на човека.

32. Държавите-страни по Конвенцията трябва да подпомогнат и укрепят участието на организации на хора с увреждания на международно равнище, например в политическия форум на високо равнище за устойчиво развитие и регионалните и универсални механизми за правата на човека. По този начин участието на хора с увреждания, чрез техните представителни организации, ще доведе до по-голяма ефективност и равнопоставеност при използване на публичните ресурси, което ще доведе до по-добри резултати за отделните хора и техните общности.

33. Пълноценното и ефективно участие може да бъде реформаторски инструмент за социална промяна и да насърчава субектността и овластяването на хората. Участието на организации на хора с увреждания във всички форми на вземане на решения укрепва способността на тези хора да упражняват застъпничество, да водят преговори, но също така им дава възможност да изразяват по-уверено своите възгледи, да реализират своите стремежи и да засилят техните обединени и разнообразни гласове. Държавите-страни по Конвенцията трябва да осигурят пълноценното и ефективно участие на хората с увреждания, чрез техните представителни организации, като мярка за постигане на тяхното включване в обществото и борба с дискриминацията. Държавите-страни по Конвенцията, които осигуряват пълноценно и ефективно участие на хората с увреждания и се ангажират с организациите на хора с увреждания, постигат по-добра прозрачност и отчетност на своите правителства, като ги правят отзивчиви към изискванията на хората с увреждания.¹³

¹¹ Общ коментар 12, пар. 133.

¹² Резолюция на Общото събрание 53/144, анекс.

¹³ A/HRC/31/62, параграфи 1–3.

D. Член 33: включване на гражданското общество в прилагането на Конвенцията и наблюдението върху нейното изпълнение на национално ниво

34. Член 33 от Конвенцията установява национални механизми за прилагане и рамки за независим мониторинг по изпълнението на Конвенцията, залагайки на участието на организации на хора с увреждания в тези процеси. Член 33 трябва да се разглежда и разбира като допълващ към член 4 (3).

35. Член 33 (1) изисква от държавите-страни по Конвенцията да създадат една или повече събирателни точки и/или координационни механизми за гарантиране изпълнението на Конвенцията и за стимулиране на мерки и дейности, свързани с нея. Комитетът препоръчва на държавите-страни по Конвенцията да включват представители на организациите на хора с увреждания в събирателните точки и/или координационните механизми, както и във всички формални процедури на ангажиране и сътрудничество с такива организации в процесите по Конвенцията.

36. В съответствие с чл. 33 (2), Комитетът признава важноста на създаването, поддържането и насърчаването на независими рамки за мониторинг, включително национални институции за правата на човека, на всички етапи от процеса на мониторинг.¹⁴ Такива институции играят ключова роля в процеса на мониторинг на Конвенцията, като насърчават спазването ѝ на национално ниво и улесняват координираните действия на националните участници, включително държавните институции и гражданското общество, за защита и насърчаване на правата на човека.

37. Член 33 (3) подчертава задължението на държавите-страни по Конвенцията да гарантират, че гражданското общество е включено и може да участва в независимата рамка за наблюдение, установена съгласно Конвенцията. Участието на гражданското общество трябва да включва лица с увреждания чрез техните представителни организации.

38. Държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че рамките за независим мониторинг позволяват, улесняват и осигуряват активното участие на организациите на хората с увреждания в такива рамки и процеси, чрез официални механизми, гарантации, че мнението им се чува и отразява в докладите и в направения анализ. Включването на организациите на хората с увреждания в рамката за независим мониторинг и в работата на институциите може да приеме няколко форми, например чрез членство в управителното тяло по механизма или участие в консултативни органи към рамката за независимо наблюдение.

39. Член 33 (3) предполага, че държавите-страни по Конвенцията трябва да подкрепят и финансират изграждането на капацитет в организациите на гражданското общество, и в частност в организациите на хората с увреждания, за да осигурят ефективното им участие в процесите на независимо наблюдение. Организациите на хора с увреждания трябва да разполагат с подходящи ресурси, включително подкрепа чрез бюджетно финансиране, за да участват в рамката за независим мониторинг и да гарантират, че са изпълнени разумните изисквания за приспособяване и достъпност за членството. Подкрепата и финансирането на организации на хора с увреждания във връзка с чл. 33 (3) допълват задълженията на правителствата по чл. 4 (3) от Конвенцията без ги отменят.

40. Както Конвенцията, така и свързаните с нея стратегии за прилагане, трябва да бъдат преведени и предоставени в достъпен вид за всички хора, представляващи голямото разнообразие от увреждания. Държавите-страни по Конвенцията, трябва да предоставят на хората с увреждания достъп до информация, която им позволява да разберат и оценят проблемите в процеса на вземане на решения и да направят своя съдържателен принос.

¹⁴

CRPD/C/GBR/CO/1, параграфи 7 и 37; CRPD/C/BIH/CO/1, пар. 58; CRPD/C/ARE/CO/1, пар. 61; и CRPD/C/SRB/CO/1, пар. 67.

41. За прилагане на чл. 33 (3), държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че организациите на хората с увреждания имат лесен достъп до координационните звена в правителството и/или до механизма за координация.

III. Задължения на държавите-страни по Конвенцията

42. В своите заключителни наблюдения Комитетът напомни на държавите-страни по Конвенцията за задължението им да се консултират и да включват активно хората с увреждания чрез техните представителни организации, включително тези, които представляват жени и деца с увреждания, в разработването и прилагането на законодателството и политики за прилагане на Конвенцията, както и в други процеси за вземане на решения.

43. Държавите-страни по Конвенцията са задължени да осигурят прозрачност на процесите на консултации, да предоставят подходяща и достъпна информация, както и навременно и непрекъснато участие. Държавите-страни по Конвенцията не трябва да укриват информация, да поставят условия или да препятстват организациите на хора с увреждания да изразяват свободно своето мнение в хода на консултациите и в процесите на вземане на решения. Това включва както регистрирани, така и нерегистрирани организации, в съответствие с правото на свободно сдружаване, което трябва да бъде регулирано със закон и да гарантира равнопоставеност на нерегистрирани групи.¹⁵

44. Държавите-страни по Конвенцията следва да не изискват от организациите на хора с увреждания да бъдат регистрирани, за да участват в широк консултативен процес. Правителствата, обаче, трябва да създадат такива условия, че организациите на хора с увреждания да могат да се регистрират и упражняват правото си на участие по чл. 4 (3) и чл. 33 (3), осигурявайки свободен достъп до системите за регистрация и стимулирайки регистрирането на такива организации.¹⁶

45. Държавите-страни по Конвенцията трябва да осигурят достъп на хората с увреждания до всички обекти и процедури, свързани с публично вземане на решения и консултации. Държавите-страни по Конвенцията, следва да предприемат подходящи мерки, за да осигурят на хората с увреждания, включително на хората с аутизъм, равнопоставен достъп до физическата среда, включително до сгради, транспорт, образование, информация и комуникация на собствения им език, включително и нови информационни технологии и системи, както и до електронните страници на всички публични органи, до други съоръжения и услуги, отворени или предоставяни на обществеността, както в градски, така и в селски условия. Държавите-страни по Конвенцията трябва също така да гарантират, че процесите на консултиране са достъпни - например чрез осигуряване на жестови преводачи, Брайлово писмо и лесно четене¹⁷ - и трябва да осигурят подкрепа, финансиране и разумни улеснения, както е подходящо и поискано, за да осигурят участието на представители на всички хора с увреждания в консултативни процеси, както е предвидено в параграфи 11, 12 и 50.

46. Организациите на хора със сензорни увреждания и интелектуални затруднения, включително и организациите на самозастъпници и на хора с психосоциални затруднения, следва да имат достъп до помощници за срещи и асистенти за подкрепа, информация в достъпни формати (като чист език, лесни за четене формати, алтернативни системи за комуникация и пиктограми), превод на жестов език и/или субтитри по време на публични дебати.¹⁸ Държавите-страни по Конвенцията трябва да насочат финансов ресурс за покриване на разходи, свързани с процесите на консултиране с представители на организации на хора с увреждания, включително транспорт и други разходи, произтичащи от участието им в срещи и технически брифинги.

¹⁵ A/HRC/31/62, пар. 45; и A/HRC/20/27, пар. 56.

¹⁶ A/HRC/31/62, пар. 40.

¹⁷ Общ коментар No. 6 (2018) относно равнопоставеността и забраната за дискриминация, параграфи 23 и 40.

¹⁸ A/HRC/31/62, параграфи 75–77.

47. Консултациите с организации на хора с увреждания трябва да протичат в условията на прозрачност, взаимно уважение, съдържателен диалог и доброжелателност с цел постигане на общо разбиране и споразумение относно процедурите, които отговарят на многообразието на хората с увреждания. Такива процеси трябва да позволяват разумни и реалистични срокове, отчитайки естеството на организациите на хората с увреждания, които често зависят и от съдействие на „доброволци“. Държавите-страни по Конвенцията трябва да извършват периодични оценки на функционирането на техните механизми за участие и консултиране, в които да бъде отчитан и приносът на организациите на хора с увреждания.¹⁹

48. Мнението на хората с увреждания, изразявано от техните представителни организации, трябва да получи адекватна тежест в процеса. Държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че изслушването им не е просто една формалност или символичен подход към консултациите.²⁰ Държавите-страни по Конвенцията трябва да вземат предвид резултатите от такива консултации и да ги отразяват в приетите решения²¹, като надлежно информират участниците за резултатите от процеса.²²

49. Държавите-страни по Конвенцията трябва в тясна и ефективна консултация и с активното участие на организации на хора с увреждания да установят правилни и прозрачни механизми и процедури в различните сектори и нива на управление, за да вземат изрично становището на такива организации при мотивиране на решенията си по публични политики.

50. Държавите-страни по Конвенцията трябва да осигурят достъп до консултиране и активно участие на организациите на хора с увреждания, които представляват всички хора с увреждания, включително, но не само, жени, възрастни хора, деца, хора с нужда от много подкрепа²³, жертви на мини, мигранти, бежанци в търсене на убежище, вътрешно разселени лица, лица без документи и лица без гражданство, лица с действителни или предполагаеми психосоциални увреждания, лица с интелектуални затруднения, включително тези с аутизъм или деменция, лица с албинизъм, трайни физически увреждания, хронична болка, проказа и други, които са глухи, слепо-глухи или по друг начин с увреден слух и/или тези, живеещи с ХИВ/СПИН. Задължението на държавите участнички да включват организации на хора с увреждания включва също тези лица с увреждания, които имат специфична сексуална ориентация и/или полова идентичност, интерсексуални лица с увреждания и лица с увреждания, принадлежащи към местни народи, национални, етнически, религиозни или езикови малцинства и живеещите в селските райони.

51. Държавите-страни по Конвенцията трябва да забранят всякакви дискриминационни и други практики, упражнявани от трети страни, като доставчици на услуги, пряко или косвено да се намесват в правото на хората с увреждания да бъдат пряко консултирани и активно да участват в процесите на вземане на решения, свързани с Конвенцията.

52. Държавите-страни по Конвенцията трябва да приемат и прилагат закони и политики, с които да се гарантира правото на хората с увреждания да бъдат консултирани и да не бъдат възпирани от участието на други субекти в процеса на консултиране. Тези мерки включват повишаване на осведомеността сред членовете на семейството, доставчиците на услуги и публичните служители относно правата на хората с увреждания да участват в обществения и политическия живот. Държавите-страни по Конвенцията трябва да въведат механизми за денонсиране на конфликтите на интереси на представители на организации на хора с увреждания или други заинтересовани страни, за да се предотврати тяхното отрицателно въздействие върху автономията, волята и предпочитанията на хората с увреждания.

53. За да изпълнят задълженията си по чл. 4 (3), държавите-страни по Конвенцията трябва да приемат рамки от законово и регулаторно естество, както и процеду-

¹⁹ Ibid, paras. 78–80.

²⁰ Committee on the Rights of the Child, general comment No. 12, para. 132.

²¹ CRPD/C/COL/CO/1, para. 11 (a).

²² Committee on the Rights of the Child, general comment No. 12, para. 45.

²³ CRPD/C/ARM/CO/1, para. 6 (a).

ри, с които да осигурят пълноценното и равнопоставено участие на хората с увреждания чрез техните представителни организации в процесите на вземане на решения и изготвянето на законодателство и политики по въпроси, свързани с хората с увреждания, включително законодателство, политики, стратегии и планове за действие, свързани с уврежданията. Държавите-страни по Конвенцията, следва да приемат разпоредби, предоставящи на организации на лица с увреждания места, например в постоянни комисии и/или временни работни групи, като им дадат правото да номинират компетентни и доверени членове в тези органи.

54. Държавите-страни по Конвенцията трябва да установят и регламентират официални процедури за консултации, включително планиране на проучвания, срещи и други инициативи, установяване на подходящи срокове, ранно ангажиране на организациите на хора с увреждания и предварително, навременно и широко разпространение на съответната информация за всеки процес. Държавите-страни по Конвенцията следва, след консултации с организациите на хора с увреждания, да проектират достъпни онлайн инструменти за консултиране и/или да предоставят алтернативни методи за комуникация в достъпни цифрови формати. За да гарантират, че никой не е изпаднал от процесите на консултиране, държавите-страни по Конвенцията трябва да ангажират специални служители със задача да следят за присъствието, да установяват кои групи не са достатъчно добре представените и да гарантират, че са изпълнени изискванията за достъпност и разумни улеснения. По същия начин те трябва да гарантират, че организациите на хората с увреждания, представляващи всички групи, са ангажирани и консултирани, включително чрез предоставяне на информация за разумни улеснения и достъпност.

55. Държавите-страни по Конвенцията трябва да залагат процеси на консултиране и ангажиране на организациите на хора с увреждания при провеждане на подготвителни проучвания и анализи за формулиране на политика. Обществените форуми или процеси за преглед на предложения за политики трябва да бъдат напълно достъпни за участие на хора с увреждания.

56. Държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че участието на организации на хора с увреждания в процесите на мониторинг, чрез механизми за независим мониторинг, се основава на ясни процедури, адекватни срокове и предварително разпространение на съответната информация. Системите за мониторинг и оценка следва да анализират и нивото на ангажираност на организациите на хората с увреждания във всички политики и програми и да гарантират, че мнението на тези организации е с приоритет при вземане на окончателното решение. За да изпълнят своята основна отговорност за предоставянето на услуги, държавите-страни по Конвенцията трябва да проучват възможностите за партньорства с организации на хората с увреждания и да стимулират принос от самите потребители на услугите.²⁴

57. Държавите-страни по Конвенцията, при възможност, е добре да насърчават създаването на единна, обединена и разнообразна представителна коалиция от организации на хора с увреждания, която да приобщава всички групи увреждания, да защита многообразието от дефицити и паритет, да осигури нейната ангажираност и участие в мониторинга на Конвенцията на национално ниво. Организациите на гражданското общество като цяло не могат да представляват или да възпроизвеждат организациите на хората с увреждания.²⁵

58. Застъпничеството на самите хора с увреждания, както и тяхното овластяване, са ключови за участието на хората с увреждания в обществените дела; те предполагат и изискват обаче развитие на технически, административни и комуникационни умения, както и улесняване на достъпа до информация и инструменти, отнасящи се до техните права, законодателство и разработване на политики.

59. Бариерите, пред които са изправят хората с увреждания при достъпа до приобщаващо образование, компрометират техните възможности и ограничават потенциала им за участие във вземането на решения, което от своя страна оказва влияние върху институционалния капацитет на техните организации. Бариерите пред достъпа до

²⁴

A/71/314, параграфи 65–66.

²⁵

CRPD/C/ESP/CO/1, пар. 6; и CRPD/C/NZL/CO/1, пар. 4.

обществен транспорт, липсата на разумни улеснения и ниските или недостатъчни доходи, както и безработицата сред хората с увреждания, също ограничават капацитета на тези лица да участват в дейности на гражданското общество.

60. Държавите-страни по Конвенцията трябва да осигуряват възможности за организациите на хора с увреждания да повишават своя капацитет, така че да могат да участват във всички етапи на политическия процес по изработване на конкретни политики чрез обучение по модела на правата на хората с увреждания, включително чрез независимо финансиране. Държавите-страни по Конвенцията трябва да подкрепят хората с увреждания и техните представителни организации в овладяването на знания, умения и компетентности, необходими за упражняване на независимо застъпничество като елемент от тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото, но също така и в прилагането на основни принципи в демократичното управление, като зачитане правата на човека, върховенство на закона, прозрачност, отчетност, плурализъм и участие. Освен това държавите-страни по Конвенцията трябва да разпространят насоки за достъп до финансиране и разнообразяване на източниците на подкрепа.²⁶

61. Държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че организациите на хората с увреждания могат да се регистрират лесно и свободно и да търсят и осигуряват средства и ресурси от национални и международни донори, включително частни лица, частни компании, всички публични и частни фондации, организации на гражданското общество и държавни, регионални и международни организации.²⁷ Комитетът препоръчва на държавите-страни по Конвенцията да приемат критерии за разпределяне на средства за консултации, включително чрез:

(a) Директно предоставяне на средства за организациите на хора с увреждания без посредничество на трети страни;

(b) Приоритетно насочване на ресурси към организациите на хора с увреждания за застъпничество за правата на хората с увреждания;

(c) Насочване на целеви ресурси към организации на жени и деца с увреждания, така че да се гарантира тяхното пълноценно и ефективно участие в процесите на проектиране, изработване и прилагане на закони и политики, както и в механизмите за мониторинг;²⁸

(d) Разпределение на публичните средства в условия на равнопоставеност между различните организации на хора с увреждания, включително и за устойчиво институционално финансиране, което да избегне ограниченията на проектното финансиране;

(e) Гарантиране автономията на организациите на хора с увреждания при вземането на решения относно техните застъпнически приоритети, независимо от полученото финансиране

(f) Разграничаване между финансирането за управление на организациите на хора с увреждания (институционално финансиране) и проектите, осъществявани от такива организации;

(g) Осигуряване на финансиране за всички организации на хора с увреждания, включително и за организации, които се самозастъпват и/или за такива, които не са придобили юридически статут поради закони, които отричат дееспособността на техните членове и възпрепятстват регистрацията на техните организации;

(h) Разработване и прилагане на процес за кандидатстване за финансиране в достъпни формати.

62. Държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че организациите на хора с увреждания имат достъп до национални фондове за подпомагане на техните дейности, за да се избегнат ситуации, в които те трябва да разчитат само на външни

²⁶ A/HRC/31/62, параграфи 47–50.

²⁷ A/HRC/20/27, параграфи 67–68.

²⁸ CRPD/C/1/Rev.1, анекс.

източници, което би ограничило способността им да създават жизнеспособни организационни структури.²⁹ Организацията на хора с увреждания, които имат подкрепа от публични и частни финансови ресурси, допълнени от членски внос, са по-способни да осигуряват участието на хората с увреждания във всички форми на политическо и административно вземане на решения, да им осигурят подкрепа и да създават и управляват индивидуални и различни групово ориентирани социални дейности.

63. Държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират подходящо и достатъчно финансиране за организацията на хора с увреждания чрез създаване на прозрачен, регламентиран официален механизъм, например доверителни фондове на национално и международно ниво.

64. Държавите-страни по Конвенцията трябва да осигурят ръст на публичните ресурси за създаване и укрепване на организации на хора с увреждания, които представляват различни дефицити. Правителствата трябва да гарантират достъп на организацията до национално финансиране, включително чрез данъчни облекчения и освобождаване от данъци върху наследството, както и до националната лотария.³⁰ Държавите-страни по Конвенцията следва да насърчават и улесняват достъпа на организацията на хора с увреждания до чуждестранно финансиране като част от международното сътрудничество и помощ за развитие, включително на регионално ниво, при равни условия, валидни за другите неправителствени правозащитни организации.

65. Държавите-страни по Конвенцията трябва да разработят надеждни механизми и процедури, които предвиждат ефективни санкции за неспазване на задълженията по чл. 4 (3) и чл. 33 (3). Изпълнението трябва да се следи от независими органи, например службата на Омбудсмана или парламентарна комисия, които имат правомощията да инициират разследвания и да държат отговорни овластените органи. В същото време организацията на хора с увреждания трябва да имат възможност за предприемане на правни действия срещу субекти, когато установят, че последните не са спазили чл. 4 (3) и чл. 33 (3).³¹ Такива механизми трябва да бъдат част от правната рамка, регулираща консултациите и участието на организации на хора с увреждания, както и от националното антидискриминационно законодателство³² на всички нива на вземане на решения.

66. Държавите-страни по Конвенцията, трябва да въведат ефективни средства за защита, включително и такива с групов характер, както и/или колективни искове за гарантиране правото на хората с увреждания да участват. Публичните власти могат значително да допринесат за ефективното гарантиране на достъпа на хората с увреждания до правосъдие в ситуации, които нарушават техните права.³³ Ефективните средства за защита могат да включват: (а) спиране на процедура; б) връщане към поранен етап от процедурата за осигуряване на консултации и участие на организации на хора с увреждания; в) отлагане изпълнението на решение до провеждането на подходящи консултации; или г) анулиране, изцяло или частично, на решение, взето при неспазване на чл. 4 (3) и чл. 33 (3).

IV. Връзки с други разпоредби на Конвенцията

67. Член 3 съдържа набор от универсални принципи, които ръководят тълкуването и прилагането на Конвенцията. Той включва „пълно и ефективно участие и включване в обществото“, което означава, че участието на хора с увреждания чрез техните представителни организации обхваща всички разпоредби и се прилага за цялата Конвенция.³⁴

²⁹ A/71/314, параграфи 65–66.

³⁰ A/59/401, пар. 82 (l) и (t); и A/HRC/31/62, параграфи 51–54.

³¹ A/71/314, параграфи 68–69.

³² Общ коментар No. 6, пар. 72.

³³ Пак там, пар. 73 (h).

³⁴ Канцелария на Комисаря по правата на човека към ООН, Наблюдение на Конвенцията по правата на хората с увреждания: Наръчник за наблюдатели по правата на човека, професионални обучителни серии No. 17 (Ню Йорк и Женева, 2010).

68. Като част от общите задължения на държавите-страни по Конвенцията, чл. 4 (3) се прилага за цялата Конвенция и е важен за изпълнението на всички задължения по нея.

69. Параграфи 1, 2 и 5 на чл. 4 са от изключителна важност при прилагането на параграф 3 от същия член, тъй като те включват основните задължения на държавите-страни по Конвенцията, обхващащи всички нива и структури на държавите без ограничения или изключения, свързани с установяване на необходимите механизми и рамки, както и с предприемане на мерки за съобразяване с разпоредбите на Конвенцията.

70. Политиките за насърчаване на равнопоставеност и забрана за дискриминация на хората с увреждания, както е разписано в член 5, следва да бъдат приети и наблюдавани в съответствие с разпоредбите на членове 4 (3) и 33 (3). Пълноценното консултиране и активното участие на организациите на хора с увреждания, които представляват разнообразието на обществото, е ключов фактор за успех при приемането и наблюдението на правните рамки и насоки за насърчаване на фактическо и приобщаващо равенство, включително и на мерки за изравняване на възможностите.

71. Консултативните процедури не трябва да изключват хората с увреждания, нито да въвеждат дискриминационния въз основа на увреждане. Процедурите и свързаните с тях материали трябва да бъдат приобщаващи и достъпни за хората с увреждания и да включват времеви рамки и техническа помощ за ранно участие в процесите на консултиране. Задължително е осигуряването на разумни улеснения във всички процеси на диалог и консултации, а разумното законодателство и политики за настаняване трябва да се разработват в тясно консултиране и при активно участие на организациите на хората с увреждания.

72. Член 6 от Конвенцията изисква мерки за осигуряване на пълноценно развитие, напредък и овластяване на жените и момичетата с увреждания. Държавите-страни по Конвенцията трябва да насърчават и улесняват създаването на организации на жени и момичета с увреждания, като механизъм, позволяващ участието им в обществения живот, наравно с мъжете с увреждания, чрез собствените им организации. Държавите-страни по Конвенцията трябва да признаят правото на жените с увреждания да се представляват и организират и да улесняват ефективното им участие в съдържателни консултации съгласно членове 4 (3) и 33 (3). Жените и момичетата с увреждания също трябва да бъдат включени наравно с останалите във всички сектори и органи на рамката за изпълнение и независим мониторинг на Конвенцията. Всички консултативни органи, механизми и процедури трябва да са специфични за хората с увреждания, да включват и да гарантират равенство между половете.

73. Жените с увреждания трябва да бъдат включени в управлението на организациите на хора с увреждания в условията на равнопоставеност с мъжете с увреждания и да им се дава пространство и правомощия в сдруженията от организации на хората с увреждания чрез паритетно представителство, женски комитети, програми за овластяване и др. Държавите-страни по Конвенцията следва да осигурят участието на жени с увреждания, включително жени, които са под каквато и да е форма на настояничество или са институционализирани, като предварително условие за проектиране, изпълнение и наблюдение на всички мерки, които оказват въздействие върху живота им. Жените с увреждания трябва да могат да участват в процесите на вземане на решения по въпроси, които имат изключително или несъразмерно въздействие върху тях, и по отношение на правата на жените и политиките за равенство между половете като цяло, например политики за сексуално и репродуктивно здраве и права, както и всички форми на основано на пола насилие над жени.

74. Разпоредбите на чл. 4 (3) и чл. 33 (3) са от основно значение за прилагането на правата на децата с увреждания, както е посочено в чл. 7. Държавите-страни по Конвенцията трябва да предприемат мерки за осигуряване на участието и активното включване на деца с увреждания – чрез техните представителни организации – във всички етапи на планиране, изпълнение, наблюдение и оценка на съответното законодателство, политики, услуги и програми, засягащи техния живот, в училище и в общността, на местно, национално и международно ниво. Целта на участието е овластя-

ване на децата с увреждания и признаване от страна на задължените институции, че те са носители на права, които могат да играят активна роля в своите общности и в общество. Това се случва на различни нива, като се започне с признаването на правото им да бъдат изслушвани и се стигне до активното им участие в реализирането на собствените им права.³⁵

75. Държавите-страни по Конвенцията трябва да предоставят на децата с увреждания подкрепа при вземането на решения като – освен всичко останало – им осигурят оборудване и средства за използване на всеки начин на комуникация, необходим за улесняване на изразяването на техните възгледи³⁶, в това число и информация, подходяща за децата, както и адекватна подкрепа за самозастъпничество, осигуряване на подходящо обучение за всички професионалисти, работещи с и за такива деца.³⁷ Държавите-страни по Конвенцията, трябва да предоставят на децата с увреждания помощ и процедури, съобразени с тяхната възраст и различните дефицити. Участието на техните организации трябва да се счита за задължително при консултации, насочени към специфични въпроси, които ги засягат, и на техните възгледи трябва да се отдаде дължимата тежест в съответствие с тяхната възраст и зрялост.

76. Разпоредбата на чл. 4 (3) е от особено значение за повишаване на осведомеността (член 8). Комитетът поддържа своите препоръки към държавите-страни по Конвенцията за приемане и изпълнение, с участието на организации на хора с увреждания, на структурирани програми за повишаване на осведомеността, включително медийни кампании чрез обществени радиостанции и телевизионни програми, насочени към изобразяване на хората с увреждания в цялото им многообразие като носители на човешки права.³⁸ Кампаниите за повишаване на осведомеността и програмите за обучение, насочени към всички служители от публичния сектор, трябва да бъдат в съответствие с принципите на Конвенцията и да се основават на модела на правата на хората с увреждания, за да бъдат преодолявани наслоените стереотипи в обществото по отношение на пола и уврежданията.

77. За да могат организациите на хората с увреждания да участват пълноценно и равнопоставено в процесите на консултиране и мониторинг по Конвенцията, от съществено значение е да имат адекватен достъп (член 9) до процедурите, механизмите, информацията и комуникацията, съоръженията и сградите, включително и разумни улеснения. Държавите-страни по Конвенцията следва да разработят, приемат и прилагат международни стандарти за достъпност и универсален дизайн, например в областта на информационните и комуникационни технологии³⁹, за да осигурят среда и условия за пълноценно консултиране и активно участие на организациите на хора с увреждания.⁴⁰

78. В ситуации на риск и хуманитарни кризи (член 11) е важно държавите-страни по Конвенцията заедно с хуманитарните агенции да осигурят активно участие, координацията и съдържателни консултации с организациите на хора с увреждания, включително тези на всички нива, представляващи жени, мъже и деца с увреждания от всички възрасти. Това изисква активно участие на организациите на хора с увреждания в разработването, прилагането и наблюдението на законодателството и политиките, свързани с извънредни ситуации, и установяването на приоритети за разпределяне на помощта, в съответствие с член 4 (3). Държавите-страни по Конвенцията, следва да насърчават създаването на организации на вътрешно разселени лица или бежанци с увреждания, които имат възможност да насърчават правата си във всякаква рискована ситуация, включително по време на въоръжени конфликти.

79. Принципът за равенство пред закона (член 12) гарантира, че всички хора с увреждания имат право да упражняват пълната си дееспособност и имат равни права да

³⁵ Детски фонд на ООН, “Концептуална рамка за наблюдение на резултатите от участието на подрастващи и младежи” (март 2018). Достъпно на www.unicef.org/adolescence/files/Conceptual_Framework_for_Measuring_Outcomes_of_Adolescent_Participation_March_2018.pdf.

³⁶ Комитет по правата на детето, Общ коментар No. 12, пар. 21.

³⁷ Пак там, пар. 34.

³⁸ CRPD/C/MDA/CO/1, пар. 19; CRPD/C/AZE/CO/1, пар. 21; и CRPD/C/TUN/CO/1, пар. 21.

³⁹ Общ коментар No. 2 (2014) относно достъпността, параграфи 5 – 7 и 30.

⁴⁰ Пак там, параграфи 16, 25 и 48.

избират и контролират решенията, които ги засягат. Равенството пред закона е предпоставка за преки и ефективни консултации, както и за участие на хората с увреждания в разработването и прилагането на законодателство и политики за прилагане на Конвенцията. Комитетът препоръчва неспазването на член 12 – при никакви обстоятелства – да не изключва приобщаващото прилагане на членове 4 (3) и 33 (3). Необходимо е да бъдат въведени изменения в законите и политиките, така че да се преодолее тази бариера пред участието на хората с увреждания поради поставяне под запрещение, т.е. поради отнета дееспособност.

80. Комитетът напомня, че в своя Общ коментар № 1 (2014) относно равенството пред закона, Комитетът заявява, че дееспособността е ключ към достъпа до пълноценно и ефективно участие в обществото и в процесите на вземане на решения, и трябва да бъде гарантирано на всички лица с увреждания, включително и на хората с интелектуални затруднения, с аутизъм и с доказано или предполагаемо психосоциално увреждане, както и на децата с увреждания чрез техните организации. Държавите-страни по Конвенцията, следва да приемат и въведат механизми за подкрепено вземане на решения, за да се даде възможност на всички хора с увреждания да участват в процеса на разработване на политики и на консултиране по начин, който зачита тяхната автономия, волята и предпочитанията на всеки участник.

81. Правото на хората с увреждания да имат достъп до правосъдие (член 13) предполага, че хората с увреждания имат право да участват наравно с останалите в правосъдната система като цяло. Това участие приема много форми и включва хора с увреждания, които поемат ролята например на ищци, жертви, обвиняеми, съдии, съдебни заседатели и адвокати, като част от демократичната система, която допринася за доброто управление.⁴¹ Пълноценните и задълбочени консултации с хора с увреждания чрез техните представителни организации са от ключово значение във всички процеси за приемане и/или изменение на закони, наредби, политики и програми, насочени към участието на такива лица в правосъдната система.

82. За да се предотвратят всякакви форми на експлоатация, насилие и злоупотреба (чл. 16), държавите-страни по Конвенцията трябва да гарантират, че всички услуги и програми, предназначени да обслужват хора с увреждания, се наблюдават ефективно от независими органи. Комитетът отбелязва, че нарушенията на правата на хората с увреждания продължават да се случват в заведения, които „обслужват“ хора с увреждания, като психиатрични институции и/или услуги от резидентен тип. В съответствие с чл. 33 (3), това означава, че успоредно с независимия орган за наблюдение, на който е възложена задачата по чл. 16 (3), която може и да се припокрива с рамката за независим мониторинг съгласно чл. 33 (2), гражданското общество, включително и организациите на хора с увреждания, трябва да участват активно в наблюдението на тези обекти и услуги.

83. Както е отбелязано в Общия коментар № 5 (2017) относно независимия живот и включването в общността, консултациите и активното участие на хората с увреждания, чрез техните представителни организации, са от решаващо значение за приемането на всички планове и стратегии, както и за последващото проследяване и наблюдение, при осъществяване на правото на независим живот и включване в общността (чл. 19). Активното участие и консултации на всички нива в процеса на вземане на решения трябва да включват всички хора с увреждания. Хората с увреждания, включително тези, които към дадения момент са настанени в институционална грижа, трябва да участват в планирането, прилагането и наблюдението на стратегиите за деинституционализация и в развитието на услугите за подкрепа, като настанените в институционална грижа трябва да бъдат обект на специално внимание.⁴²

84. Организациите на хора с увреждания се нуждаят от достъп до информация (чл. 21), за да бъдат въввлечени и да участват пълноценно в процеса на мониторинг, и свободно да изразяват своите виждания и становища. Такива организации трябва да получават информацията своевременно и без допълнителни разходи в достъпни форма-

⁴¹ *Beasley v. Australia* (CRPD/C/15/D/11/2013), para. 8.9; and *Lockrey v. Australia* (CRPD/C/15/D/13/2013), para. 8.9.

⁴² Общ коментар 5 (2017) за независимия живот и включването в общността, пар. 71.

ти, включително цифрови, чрез използване на технологии, подходящи за всички форми на увреждания. Това включва използването на жестов език, лесни за четене и разбиране формати, обикновен език и на Брайлово писмо, увеличаваща и алтернативна комуникация, както и всички други достъпни средства, режими и формати на комуникация по избор от хората с увреждания, когато протича официална комуникация с тях. Провеждането на всяка консултация трябва да бъде предшествано от навременно предоставяне на цялата необходима информация, включително конкретни финансови, статистическа и друга подходяща информация, необходима за изработване и заявяване на информирано становище.

85. За да се гарантира правото на приобщаващо образование (чл. 24), в съответствие с Общия коментар № 4 (2016) на Комитета относно правото на приобщаващо образование, държавите-страни по Конвенцията трябва да се консултират и активно да включват лица с увреждания, включително и деца с увреждания, чрез техните представителни организации във всички етапи на планирането, изпълнението, наблюдението и оценката на политиките и законодателството за приобщаващо образование. Приобщаващото образование е от съществено значение за участието на хората с увреждания, както е описано в членове 4 (3) и 33 (3). Образованието дава възможност на хората да преуспяват и увеличава вероятността за участие в обществото, което е необходимо, за да се осигури прилагането и наблюдението на Конвенцията. Държавите-страни по Конвенцията, трябва да гарантират, че държавните и частните образователни институции се консултират с хора с увреждания и да гарантират, че техните становища са надлежно взети предвид в образователната система.

86. Въвеждането на политики, с които да се гарантира правото на хората с увреждания на труд и заетост (чл. 27) трябва да бъде предшествано от консултации с участието на представителни организации на хората с увреждания. Политиките трябва да имат за цел гарантиране на достъпа до заетост; насърчаване на работата в отворени, приобщаващи, недискриминационни, достъпни и конкурентни пазари и среда на заетост; осигуряване на равни възможности и равенство между половете; осигуряване на разумни улеснения и подкрепа за всички хора с увреждания.

87. Правото на адекватен жизнен стандарт и социална защита (чл. 28) е пряко свързано с чл. 4 (3). Участието на организации на хора с увреждания в публичните политики е от решаващо значение за гарантиране, че специфичните ситуации на изключване, неравенство и бедност сред хората с увреждания и техните семейства, живеещи в бедност, се разглеждат от властите на държавите-страни по Конвенцията. Правителствата на държавите-страни по Конвенцията трябва да положат усилия и да се ангажират с организации на хора с увреждания, както и с отделни активни хора с увреждания, които са безработни, които нямат доходи от труд или които не могат да работят поради предполагаемата загуба на права или надбавки, с такива в селските или отдалечените райони, принадлежащи към коренното население в дадена държава, жените и възрастните хора. Когато предприемат и преразглеждат мерки, стратегии, програми, политики и законодателство във връзка с прилагането на чл. 28, както и в процеса на мониторинг върху такива мерки, държавите-страни по Конвенцията трябва да се консултират пълноценно и активно с организации на хора с увреждания, представляващи всички хора с увреждания, за да осигурят интегриране на уврежданията и да гарантират, че техните потребности и възгледи са надлежно взети предвид.

88. Правото на хората с увреждания да участват в политическия и обществения живот (чл. 29) е от изключителна важност за гарантиране на равните възможности на хората с увреждания да участват пълноценно и ефективно и да бъдат включени в обществото. Правото на всеки гражданин да гласува и да бъде избран е съществен елемент от правото на участие, тъй като избраните представители решават политическия дневен ред и са ключови за осигуряване на прилагането и наблюдението на Конвенцията, защитавайки техните права и интереси.

89. Държавите-страни по Конвенцията трябва да приемат разпоредби, в тясно консултиране с организациите на хора с увреждания, за да позволят на хората с увреждания, които се нуждаят от помощ, да могат да гласуват сами. Това може да изисква предоставянето на помощни средства за хора с увреждания в кабините за гласуване

(в деня на изборите и при предварително гласуване) на национални и местни избори и национални референдуми.

90. Лицата, представляващи всички или някои от голямото разнообразие от увреждания, трябва да бъдат консултирани и включени чрез техните организации на хора с увреждания в процеса и прилагането на събирането на данни и информация (чл. 31).

91. Държавите-страни по Конвенцията трябва да създадат единна система за събиране на данни и качествена, адекватна, навременна и надеждна информация, с разпределения по пол, възраст, етническа принадлежност, селско/градско население, тип увреждане и социално-икономически статус, по отношение на всички хора с увреждания и техният достъп до права по Конвенцията. Те трябва да създадат система, която да позволи формулирането и прилагането на политики за прилагане на Конвенцията в тясно сътрудничество с организациите на хора с увреждания и чрез използване на данните от Вашингтонската група за статистика по уврежданията. Добре е да се използват и допълнителни инструменти за събиране на данни, за да се получи информация за възприетията и нагласите, и да се включат онези групи хора, които попадат извън обсега на Вашингтонската група.

92. Когато се взема решение и се изпълняват мерки за международно сътрудничество (чл. 32), тясното партньорство, съвместната работа и участието на хората с увреждания чрез техните представителни организации е от решаващо значение за приемането на политики за развитие в съответствие с Конвенцията. С организациите на хората с увреждания трябва да се провеждат консултации и ангажираност на всяко ниво на разработване, прилагане и мониторинг на планове, програми и проекти за международно сътрудничество, включително и по Дневен ред 2030 г., както и по Рамката от Сендай за намаляване на риска от бедствия 2015 – 2030 г.

93. Разпоредбата на чл. 34 (3) е важна и по отношение на критериите за членство в Комитета, които изискват от държавите-страни по Конвенцията да вземат предвид разпоредбата на чл. 4 (3) при номинирането на кандидати. Следователно държавите-страни по Конвенцията трябва да се консултират и активно да включват организации на хора с увреждания, преди да номинират кандидати за членове на Комитета. Следва да се приемат национални законови рамки и процедури с гаранции за прозрачност и широко участие на представителни организации на хора с увреждания, в които се отчетат резултатите от консултациите, отразявани в окончателната номинация.

V. Приложение на национално ниво

94. Комитетът признава, че държавите-страни по Конвенцията са изправени пред предизвикателства при прилагането на правото на хората с увреждания да бъдат консултирани и ангажирани в разработването, прилагането и наблюдението на законодателството и политиките за прилагане на Конвенцията. Държавите-страни по Конвенцията, следва, наред и с други мерки, да предприемат следното, за да осигурят пълното прилагане на разпоредбите на членове 4 (3) и 33 (3):

(а) Да отменят всички закони, включително тези, които касаят отнемане на дееспособността и поставяне под запрещение, препятствайки хората с увреждания, независимо от вида дефицит, да бъдат пряко консултирани и активно ангажирани чрез своите представителни организации;

(б) Да създават благоприятна среда за формиране и функциониране на организации на хора с увреждания, като приемат политическа рамка, която подкрепя тяхното регистриране и трайна активност. Това включва гарантиране на тяхната автономност и независимост от държавата, създаване, прилагане и достъп до адекватни механизми за финансиране, включително публично финансиране и международно сътрудничество, и предоставяне на подкрепа, включително техническа помощ, за овластяване и изграждане на капацитет;

(в) Да забранят всякакви практики на сплашване, тормоз или репресии срещу лица и организации, насърчаващи правата на своите членове, съгласно Конвенци-

ята на национално и международно ниво. Държавите-страни по Конвенцията, също трябва да приемат механизми за защита на хората с увреждания и техните представителни организации срещу сплашване, тормоз и репресии, включително когато си сътрудничат с комитета или други международни органи и механизми за правата на човека;

(d) Да насърчават създаването на обединения от организации на хора с увреждания, които координират и представляват дейностите на своите членове, както и отделни организации на хора с увреждания с различни увреждания, за да се гарантира тяхното включване и пълноценно участие, включително тези, които са най-слабо представени, в процеса на наблюдение. Ако държава-страна по Конвенцията се сблъсква с препятствия при включването на всяка отделна организация на хората с увреждания в процеса на вземане на решения, тя може да включи представители на такива организации в постоянни или временни оперативни групи и т.н., когато това не може да стане чрез обединение от организации или коалиция на представителни организации на хора с увреждания;

(e) Да приемат законодателство и политики, които признават правото на участие и въвличане на организациите на хора с увреждания и разпоредби, които установяват ясни процедури за консултации на всички нива на власт и вземане на решения. Тази законодателна и политическа рамка трябва да предвижда задължително провеждане на публични изслушвания преди приемането на решения и да включва разпоредби, изискващи ясни времеви рамки, достъпност на консултациите и задължение за осигуряване на разумни улеснения и подкрепа. Това може да стане чрез ясни разпоредби в закони и други нормативни актове, които регламентират участието и подбора на представители от организации на хора с увреждания;

(f) Да създадат постоянни механизми за консултиране с организации на хора с увреждания, включително кръгли маси, дискусии с участието на хора с увреждания, публични изслушвания, проучвания и онлайн консултации, като се зачита тяхното многообразие и автономност, както е посочено в параграфи 11, 12 и 50. Това може да приеме и формата на национален консултативен съвет, като представителен национален орган по уврежданията, представляващ организации на хора с увреждания;

(g) Да гарантират и подкрепят участието на хора с увреждания чрез техни представителни организации, отразяващи голямото разнообразие по такива признаци като произход, включително месторождение и здравен статус, възраст, раса, пол, език, национален, етнически или социален произход, сексуална ориентация и полова идентичност, интер-сексуална вариация, религиозна и политическа принадлежност, мигрантски статус, групи с увреждания или друг статус;

(h) Да се ангажират с организации на хора с увреждания, които представляват жени и момичета с увреждания и да осигурят тяхното пряко участие във всички процеси на вземане на решения в безопасна среда, особено по отношение на разработването на политики относно правата на жените и равенството между половете, отнoсно насилие над жени, включително сексуално насилие и насилие основано на пола;

(i) Да се консултират и активно да включват хората с увреждания, включително деца и жени с увреждания, чрез техните представителни организации, в планирането, изпълнението, наблюдението и анализирането на процесите на вземане на решения на всички нива, особено по въпроси, които ги засягат, включително в ситуации на рискови и хуманитарни извънредни ситуации, като им се предоставят разумни и реалистични срокове за предоставяне на техните възгледи и подходящо финансиране и подкрепа;

(j) Да насърчават и подкрепят създаването, изграждането на капацитет, финансирането и ефективното участие на организации на хора с увреждания или групи хора с увреждания, включително родители и семейства на хора с увреждания в тяхната поддържаща роля, на всички нива на вземане на решения. Това включва местно, национално, регионално (включително в рамките на регионална организация за интеграция) или международно ниво, от етапа на концепция, през проектиране, реформиране и прилагане на политики и програми по уврежданията;

(k) Да осигурят мониторинг върху спазването от страна на държавите-членки по Конвенцията на членове 4 (3) и 33 (3) и да улеснява участието на лидери на организации на хора с увреждания в хода на такъв мониторинг;

(l) Да разработят и прилагат, с участието на организации на хора с увреждания, ефективни механизми за изпълнение на чл. 4 (3) и 33 (3), със значими санкции и средства за правна защита в случай на неспазване на задълженията от страна на държавите-членки по Конвенцията;

(m) Да гарантират осигуряването на разумни улеснения и достъпност до всички обекти, материали, срещи, форуми за представяне, процедури и информация и комуникация, свързани с вземане на решения, консултации и наблюдение на всички хора с увреждания, включително на лица, изолирани в институции или психиатрични болници и лица с аутизъм;

(n) Да осигуряват подходяща за възрастта и увреждането помощ, която да осигури участието на хора с увреждания, чрез техните представителни организации, в процесите на вземане на решения, консултации и мониторинг. Да разработва стратегии за осигуряване участието на деца с увреждания в консултативни процеси за прилагане на Конвенцията, които са приобщаващи, благоприятни за децата, прозрачни и зачитащи техните права на свободно изразяване и мнение;

(o) Да провеждат консултации и процедури по начин, който е открит и прозрачен с използване на разбираеми формати и приобщаване на всички организации на хора с увреждания;

(p) Да гарантират, че организациите на хората с увреждания могат да получават и/или да търсят финансиране и други форми на ресурси от национални и международни източници, включително частни лица и компании, организации на гражданското общество, държави-страни по Конвенцията и международни организации, включително достъп до освобождаване от данъци, и национални лотария;

(q) Да направят съществуващите процедури за консултации в областите, които не са специфични за хората с увреждания, достъпни и включващи хората с увреждания чрез техните представителни организации;

(r) Да въвличат за активно участие и консултации хората с увреждания, чрез техните представителни организации, относно процесите на публично бюджетиране, мониторинг на целите за устойчиво развитие на национално ниво, вземането на решения на международно ниво и международното сътрудничество с други държави-страни по Конвенцията и да приемат политики за развитие, които са поставят правата и мненията на хората с увреждания в общ контекст при прилагане и наблюдение на Програмата за развитие до 2030 г. на национално ниво;

(s) Да гарантират участието, представителството и лесния достъп на хората с увреждания до координационни центрове на всички нива на управление и механизмите за координация, както и тяхното сътрудничество и представителство в рамките на независимия мониторинг;

(t) Да насърчават и гарантират участието на хора с увреждания, чрез техните представителни организации, в международните механизми за правата на човека на регионално и глобално ниво;

(u) Да определят – чрез консултации с организации на хора с увреждания – измерими показатели за пълноценно участие, конкретни срокове и отговорности за изпълнение и мониторинг. Такова участие може да бъде измерено, например чрез аргументиране на обхвата на тяхното участие във връзка с предложения за изменение на закони или докладване броя на представителите от такива организации, участващи в процесите на вземане на решения.